

นิพนธ์ต้นฉบับ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B:
กรณีศึกษาเขางานจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนครราชสีมา

**Factors Affecting People Participation in Conservation and Restoration for
Class 1B Watershed: A Case Study of Khao Khananjit, Sikhio District,
Nakhon Ratchasima Province**

เจนนี่ แซลอก*
สิตชัย ตันธนะสุขดิ
พัฒนา อุนรักษ์พงศธร

Jenny Saelok*

Sittichai Tantanasarit
Patana Anurakpongsatorn

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ชั้นจักร กรุงเทพฯ 10900
Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok, 10900 Thailand
*Corresponding Author, E-mail: jen_yuhu@hotmail.com

รับต้นฉบับ 9 เมษายน 2558

รับลงพิมพ์ 18 พฤษภาคม 2558

ABSTRACT

The objectives of This study were to determine social and economic participation level, and study factors affecting people participation in conservation and restoration for Class 1B Watershed: A case study of Khao Khananjit, Sikhio district, Nakhon Ratchasima province. The study was conducted by interviewing 234 household heads. The statistical analysis included were used frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and F-test with the given significant level at 0.05

The result revealed that most samples were male and female with equal proportion, ages ranged 41-49 years old. The sample mainly was villager. They had no social status. Their education levels were at primary school. Their main occupation were agriculture. Their residence period were more than 25 years. Their monthly incomes ranged 5,001-10,000 bath and Then monthly expenditures were less than were 5000 bath. They had enough income but they had no saving. Their knowledge about participation in conservation and restoration for Class 1B Watershed were at high level. Participation in Conservation and Restoration for Class 1B Watershed were at medium level. Factor affecting people participation in conservation and restoration for Class 1B Watershed was knowledge of people at class 1B watershed in Khao Khananjit, Sikhio district, Nakhon Ratchasima province.

Keywords: participation, conservation and restoration, class 1B watershed

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนบริเวณเขานานาจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนราธิวาส รัฐสีมา ระดับการมีส่วนร่วมและศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขานานาจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนราธิวาส รัฐสีมา ศึกษาได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง จำนวน 234 ครัวเรือน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มีเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน มีอายุอยู่ระหว่าง 40-49 ปี ส่วนใหญ่เป็นพี่ยุงลูกบ้าน ไม่มีสถานภาพทางสังคม มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักมากที่สุด มีระยะเวลาตั้งแต่ 5 ปี ถึง 25 ปี ส่วนมากมีที่ดินถือครอง โดยลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน และรายจ่ายเฉลี่ยต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้เพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บ มีความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขานานาจิตอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขานานาจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนราธิวาส ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์และฟื้นฟู พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B

คำนำ

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งวัดได้จากการที่มีพื้นที่ป่าไม้มากกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศทั้งหมด (ในปี พ.ศ. 2510) แต่ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือประมาณร้อยละ 31 (Royal Forest Department, 2014) เนื่องจากการลักลอบตัดไม้และเผาทำลายป่าในบริเวณดินน้ำลำธารเพื่อทำการเกษตร ตัดไม้เพื่อทำฟืนและเผาถ่าน การตัดไม้มีค่าเพื่อการค้าประรูปหรือใช้สอยส่วนตัว การบุกรุกของนายทุนเพื่อทำโรงเรน รีสอร์ฟ ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การเพิ่มจำนวนประชากรและการขยายตัวของชุมชน ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการดำรงชีพ ตลอดจนแสวงหาผลประโยชน์ต่างๆ จากพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

เขานานาจิตตั้งอยู่บนพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B ตามมติคณะกรรมการตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอสีคิว จังหวัดนราธิวาส ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา หินตะกอนและหินแปร มีความลาดชันประมาณ 5-12 เปอร์เซ็นต์ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 200-758 เมตร มีทางน้ำสายหลัก กือ ห้วยชับผักหานาน มีลักษณะเป็นลำธารที่ไหลเฉพาะฤดูฝน เป็นพื้นที่ต้นน้ำของกลุ่มน้ำสาขาลำตะกอน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 51.75 รองลงมา ได้แก่ นาข้าวและป่าผลัดใบ สมบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 12.84 และ 11.07 ตามลำดับ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B เป็นพื้นที่ที่ควรรักษาไว้เป็นป่าดันน้ำลำธาร เนื่องจากมีลักษณะและสมบัติที่อาจมีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ ฯลฯ แต่ปัจจุบันมีการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยและที่ทำการในพื้นที่เขานานาจิต จนเกิดปัญหาความเสื่อมทรัมของ

ทรัพยากรธรรมชาติและมีแนวโน้มที่จะทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง ซึ่งวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหานั้นก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จในหลายพื้นที่ โดยใช้หลักการได้ประโยชน์ร่วมกัน หากประชาชนมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาตลอดจนการร่วมติดตามประเมินผลแล้ว ก็จะทำให้เกิดการตระหนักร่วมกันและให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพคุ้มน้ำชั้นที่ 1B เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการยกระดับการมีส่วนร่วม เพราะเมื่อประชาชนได้ร่วมแสดงความคิด ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์แล้วนั้น ประชาชนจะเกิดจิตสำนึกรักและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนบริเวณเขางานจิต ระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพคุ้มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานจิต อำเภอศีก็ว จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพคุ้มน้ำชั้นที่ 1B กรณีศึกษาเขางานจิต อำเภอศีก็ว จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาจากครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาบริเวณโดยรอบเขางานจิตจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท่าหิน บ้านชับศิลาทอง และบ้านหนองหมี ทั้งนี้ มีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังแสดงใน Figure 1

Conceptual Framework

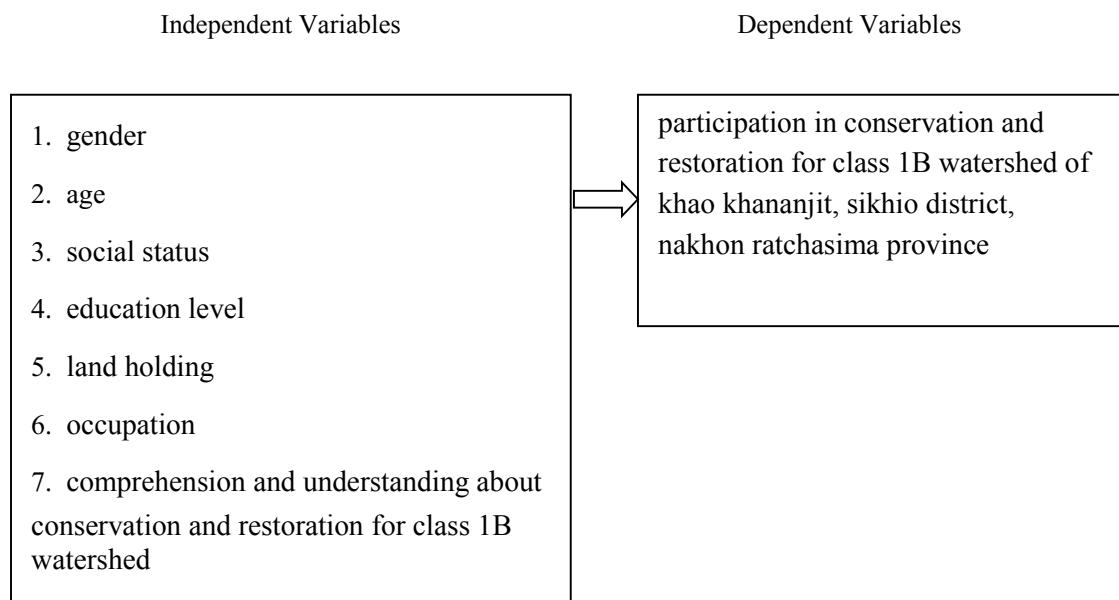

Figure 1 Conceptual Framework.

สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B ซึ่งได้กำหนดสมมติฐานการศึกษาไว้ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 เพศที่แตกต่างกันส่งผลให้การมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจที่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 อายุที่แตกต่างกันส่งผลให้การมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจที่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 สถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันส่งผลให้การมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจที่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลให้การมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจที่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 จำนวนพื้นที่ที่ทำกินที่แตกต่างกันส่งผลให้การมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจที่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 6 อาชีพที่แตกต่างกันส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจที่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 7 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจที่แตกต่างกัน

อุปกรณ์และวิธีการ

การสุ่มตัวอย่างประชากร

โดยทำการสุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน โดยทำการสุ่มตัวอย่างและการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

โดยเลือกหมู่บ้านที่อยู่โดยรอบเขางานนิจ จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท่าหิน (224 ครัวเรือน) บ้านชันศิลาทอง (182 ครัวเรือน) และบ้านหนองหมี (154 ครัวเรือน) รวมประชากรทั้งสิ้น 560 ครัวเรือน จำนวนหากระลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ตาม Yamane (Yamane, 1973) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ท่ากัน 234 ครัวเรือน จากนั้นนำไปคำนวณหาจำนวนครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านโดยใช้สูตรการกระจายของสุบงกช (Jamekorn, 1983)

สร้างเครื่องมือในงานวิจัย สร้างแบบสัมภาษณ์ (Interviews schedule)

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรตัวอย่าง

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทั้งทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และแหล่งน้ำของประชากรตัวอย่าง

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจของประชากรตัวอย่าง

ตอนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชากรตัวอย่างในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนิจ ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการใช้ประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล

จากนั้นทำการทดสอบความเที่ยงตรง (validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิทำการปรับแก้ไขแล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ไปทำการทดสอบ จำนวน 30 ชุด เพื่อหาความเชื่อมั่น (reliability) สำหรับคำถามด้านความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้วิธีของคูเคลอร์-ริชาร์ดสัน K.R.20 (Taveerat, 1997) ได้ผลค่า KR-20 เท่ากับ 0.863 และสำหรับส่วนของคำามการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้วิธีของ

“Cronbach's Alpha Coefficient” (Taveerat, 1997) ซึ่งได้ผลเท่ากับ 0.945

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) โดยมีจำนวนตัวอย่าง 3 หมู่บ้าน ทั้งหมด 234 ครัวเรือน ประกอบด้วย 1) บ้านท่าหนึบ จำนวน 94 ครัวเรือน 2) บ้านชุมชนทาง จำนวน 76 ครัวเรือน และ 3) บ้านหนองหมี จำนวน 64 ครัวเรือน จากนั้นทำการจับฉลากเลขที่บ้านของประชาชนตัวอย่าง ที่ทำการศึกษาและใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโดยรอบเข้าบ้านจิตในพื้นที่ชั้นคุณภาพ ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ใช้ค่าสถิติอย่างง่าย ได้แก่ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่า t-test สำหรับตัวแปรที่จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม และใช้ค่า F-test สำหรับตัวแปรที่จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม

ผลและวิจารณ์

ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชากรตัวอย่าง

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ส่วนใหญ่ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 52.8 และ 47.2 ตามลำดับ โดยช่วงอายุที่พบมากที่สุด มีอายุอยู่ระหว่าง 40-49 ปี ส่วนใหญ่เป็นลูกบ้าน คิดเป็นร้อยละ 94.0 การศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 35.9 มีการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 53.0 ภูมิลำเนาเดิมมีถิ่นฐานอยู่ในชุมชนแห่งนี้ คิดเป็นร้อยละ 79.5 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อยู่ในช่วง 5,001-10,000

บาท คิดเป็นร้อยละ 34.2 มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อปี ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30.3 กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ส่วนใหญ่มีรายได้ที่เพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บ คิดเป็นร้อยละ 64.1 และพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการกู้ยืมจากสถาบันการเงิน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่กู้ยืม คิดเป็นร้อยละ 31.6

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ส่วนใหญ่ใช้ทรัพยากรป่าไม้หรือสัตว์ป่าในการเป็นแหล่งอาหาร คิดเป็นร้อยละ 40.3 รองลงมาคือ เป็นแหล่งหัวัวสักคอกหรือราก คิดเป็นร้อยละ 20.8 ใช้ทรัพยากรจากแหล่งน้ำ/สัตว์น้ำในการเป็นแหล่งอาหาร คิดเป็นร้อยละ 81.8 การเป็นแหล่งอาหาร คิดเป็นร้อยละ 81.8 รองลงมาคือ ใช้เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 16.1 และเป็นแหล่งทำประมง พนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.1

ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 62.0 มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 38 เนื่องจากในพื้นที่ศึกษามีมีการจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับต่ำ คือ ประถมศึกษา จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับน้อย หากต้องการให้ประชาชนมีระดับความรู้ความเข้าใจ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นนั้น ต้องส่งเสริมให้มีการจัดฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน พร้อมทั้งยกระดับและพัฒนาการศึกษาให้ประชาชนได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนจิต อุyu ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.86 และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B แต่ละด้านมีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อุyu ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.93 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อุyu ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.87 3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ อุyu ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.88 และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล อุyu ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.75 ดังแสดงใน Table 1

Table 1 Level of community participation in forest resource conservation.

Participation aspect	Mean	Standard deviation	Level of participation
Participation in decision and planning	1.93	0.99	Medium
Participation in implementing of plans	1.87	0.91	Medium
Participation in obtaining benefits	1.88	0.93	Medium
Participation in monitoring and evaluation	1.75	0.85	Medium
Overall Participation	1.86	0.92	Medium

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนมีหน้าที่การงานที่ต้องคุ้มครองป่าไม้ทุกวัน เช่น การรีดนมวัว การทำไร่ข้าวโพด และงานประจำอื่นๆ จึงทำให้มีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B อุyu ในระดับปานกลาง เพราะต้องแบ่งเวลาจากงานประจำอีกทั้งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่าเรือนต่ามสภาพเศรษฐกิจแบบพื้นดินเอง จึงให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อย แต่มีความต้องการใช้ทรัพยากรในการดำรงชีพ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนราธิวาส

ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B โดยตั้งสมมติฐานว่าปัจจัยต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B แตกต่างกัน ผลปรากฏว่า มีเพียงความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B สำหรับปัจจัยอื่นๆ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานดังแสดงใน Table 2

Table 2 Summary of hypothesis testing.

Independent variables	F-test	t-test	p-value
1. gender		-0.29	0.77 ns
2. age	1.16		0.33 ns
3. social status		0.61	0.54 ns
4. educational level	1.86		0.10 ns
5. land holding	2.11		0.08 ns
6. occupation	0.70		0.62 ns
7. comprehension and understanding about conservation and restoration for class 1B watershed		2.88	0.00*

Remarks: * = $p < 0.05$ ns = Not significantly different

เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณขานานจิต อำเภอศีวิวัฒนา จังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกันในการวิเคราะห์ได้แบ่งตัวแปรอิสระเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ เพศชายและเพศหญิง โดยมีส่วนร่วมเฉลี่ย 1.79 และ 1.83 ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า F เท่ากับ 1.16 และ ค่า p-value เท่ากับ 0.33 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุต่างๆ กัน ต่างก็เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B ที่ไม่ใช่เดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการงานวิจัยของศิริราษฎร์ (Utishchawengsak, 2012) ที่ศึกษาพบว่า อายุไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ หน่วยจัดการด้านน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์

สมมติฐานที่ 3 ประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกันในการวิเคราะห์ได้แบ่งตัวแปรอิสระเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ไม่มีสถานภาพทางสังคม และมีสถานภาพสังคม โดยมีส่วนร่วมเฉลี่ย 1.82 และ 1.64 ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า F เท่ากับ 0.61 และ ค่า p-value เท่ากับ 0.54 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นลูกบ้าน และการมีบทบาทของผู้นำชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ยังไม่ชัดเจน อีกทั้งการเข้าถึงของชุมชนในส่วนของราชการ เช่น กรมป่าไม้ เท่าไหร่และนำชุมชนยังมีน้อยมาก เพราะยังไม่มีหน่วยงานด้านน้ำหรือหน่วยอนุรักษ์ในพื้นที่ซึ่ง

สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกันในการวิเคราะห์ได้แบ่งตัวแปรอิสระเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ น้อยกว่า 20 ปี 20-29 ปี 30-39 ปี 40-49 ปี 50-59 ปี และอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยมีส่วนร่วมเฉลี่ย 2.43 1.95 1.92 1.71 1.76 และ 1.65 ตามลำดับ ผลการทดสอบ

ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธร (Utishchawengsak, 2012) ที่ศึกษาพบว่า ตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ หน่วยขั้นการต้นน้ำหัวยำสำราญ จังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นบุคคลในชุมชนให้ความเชื่อถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงทำให้ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สมมติฐานที่ 4 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันในการวิเคราะห์ได้แบ่งตัวแปรอิสระเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ไม่ได้รับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น ป.ปลาย ป.อุปถัมภ์/เที่ยงเท่า และ ป.ปริญญาตรี หรือสูงกว่า โดยมีส่วนร่วมเฉลี่ย 2.42 1.80 1.81 1.71 1.65 และ 2.33 ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพ ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า F เท่ากับ 1.86 และ ค่า p-value เท่ากับ 0.10 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการศึกษาและได้รับการศึกษาในระดับต่างๆ นั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B ไม่แตกต่างกัน ส่วนมากเป็นอยู่กับเวลาว่าง กล่าวคือ กิจกรรมส่วนใหญ่ ไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ และไม่ได้แบ่งแยกระดับการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับรองจิต (Kesjinda, 2004) ศึกษาพบว่าระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมโดยรวมของรายวันในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ศูนย์ภูท่าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

สมมติฐานที่ 5 ประชาชนที่มีจำนวนพื้นที่ที่ทำกินต่างกันในการวิเคราะห์ได้แบ่งตัวแปรอิสระเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1-5 ไร่ 6-11 ไร่ 12-20 ไร่ มากกว่า 20 ไร่ และไม่มีที่ทำกิน โดยมีส่วนร่วมเฉลี่ย 1.97 1.59 1.53 2.00 และ 1.66 ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีจำนวนพื้นที่ที่ทำกินต่างกัน มีส่วนร่วม

ในการอนุรักษ์และพื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพ ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า F เท่ากับ 2.11 และ ค่า p-value เท่ากับ 0.08 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากว่า ไม่ว่ารายภูมิจะมีจำนวนพื้นที่ที่ชั้นคุณภาพ ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B ไม่ต่างกัน อาจเป็น เพราะผลกระทบส่วนใหญ่มีอาชีพในภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งเวลาว่างจากการทำงานที่จะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้จึงไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับศศิธร (Utishchawengsak, 2012) ศึกษาพบว่า ไม่ว่ารายภูมิจะมีขนาดพื้นที่อีกร่องของครัวเรือนขนาดใดต่างก็เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ หน่วยจัดการต้นน้ำหัวยำสำราญ จังหวัดสุรินทร์

สมมติฐานที่ 6 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันในการวิเคราะห์ได้แบ่งตัวแปรอิสระเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ไม่ได้ประกอบอาชีพ ข้าราชการ ลูกจ้างเอกชน/บริษัท ค้ายา เกษตรกรรม และรับจ้าง โดยมีส่วนร่วมเฉลี่ย 2.11 1.61 2.07 1.79 1.76 และ 1.93 ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพ ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า F เท่ากับ 0.70 และ ค่า p-value เท่ากับ 0.62 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากทุกกลุ่มอาชีพต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพ ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B ด้วยกันทั้งนั้น เนื่องจากมีประโยชน์ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพอพันธ์ (Rattanasuwan, 2006) ที่ศึกษาพบว่า อาชีพไม่ใช่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ กับการมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาน อำเภอศรีสัchanalay จังหวัดสุโขทัย

สมมติฐานที่ 7 ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างกัน ในการวิเคราะห์ได้แบ่งตัวแปร

อิสระเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจน้อย และความรู้ความเข้าใจมาก โดยมีส่วนร่วมเฉลี่ย 2.03 และ 1.67 ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพื่อชั้นคุณภาพ กลุ่มน้ำชั้นที่ 1B แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่า t เท่ากับ 2.88 และค่า p-value เท่ากับ 0.00 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับมาก ทำให้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเหตุปัจจุบันให้มีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพอพันธ์ (Rattanasuwan, 2006) ที่ศึกษาพบว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่กลุ่มน้ำแม่สาน อำเภอศรีสัchanalัย จังหวัดสิงห์บุรี

ຕົວ

ข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของ
ประชาชนบริเวณเขางานนันจิต อำเภอสีคิ้ว จังหวัด
นครราชสีมา

จากการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่
ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน มีอายุ
อยู่ระหว่าง 40-49 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพียงคุกขัน ไม่มี
สถานภาพทางสังคม มีระดับการศึกษาในระดับป্রดุณ
ศึกษามากที่สุด ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก
มากที่สุด มีระยะเวลาตั้งถิ่นฐานมากกว่า 25 ปี ส่วนมาก
มีที่ดินอีกรอง โดยลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของ
ตนเอง มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 5,001-10,000 บาทต่อ
เดือนและรายจ่ายเฉลี่ยต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ส่วน

ให้ญี่ปุ่นรายได้เพียงพอแต่ไม่เหลือเกิน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
และฟื้นฟูพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานเจิต
อำเภอสตึกวิ จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษา พบว่าก่อรุณมีตัวอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.92 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนนจิ อำเภอสีคิว จังหวัดนครราชสีมา ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติการอยู่ในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลางซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพอุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานเจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนจิต อำเภอศิริจันหวัดนราธิวาส คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเขางานนจิต อำเภอศิริจันหวัดนราธิวาส ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพทางสังคม ระดับการศึกษา จำนวนพื้นที่ทำกิน และอาชีพ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาผลการศึกษา พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟื้นที่คลุ่มน้ำ

ขั้นที่ 1B บริเวณเทาบนานจิต อำเภอสีคิว จังหวัดนนทบุรี ศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ จากการวิจัยยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพคุณน้ำชั้นที่ 1B คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชั้นคุณภาพคุณน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเทาบนานจิตอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น จึงควรมีแนวทางและมาตรการในการดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบทั่วถัน หน่วยงานราชการสถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ ที่ร่วมพัฒนาและปฏิบัติงานในพื้นที่ ควรเข้ามาร่วมส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่คุณน้ำชั้นที่ 1B บริเวณเทาบนานจิตอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนอาชีพเสริมโดยการนำวัตถุดินของชุมชนมาใช้ในการผลิตสินค้า

REFERENCES

- Jamekorn, S. 1983. **Statistical Package for Social Sciences.** Program in Statistics, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Kesjinda, K. 2004. **People's Participation in Soil and Water Conservation Management at PhuFha Development**

Center, Amphoe Bo Kluea, Changwat Nan. M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)

Rattanasuwan, P. 2006. **People Participation in Conservation of Maesan Watershed, Srisadchanalai District, Sukhothai Province.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)

Royal Forest Department. 2014. **Forest Area.** Available source: <http://www.forest.go.th>, October 13, 2014.

Taveerat, P. 1997. **Research Methodology in Behavioral and Social Sciences.** 7th. Srinakharinwirot University, Bangkok. (in Thai)

Utishchawengsak, S. 2012. **People Participation in Watershed Conservation under the Extension and Development Project of Community Participation in Conservation Forest at HuaiSamran Watershed Management Unit, Changwat Surin and Changwat Si Sa Ket.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)

Yamane, T. 1973. **Statistics and Introductory Analysis.** Harper & Row, Publishers, Inc., New York